

IQTISODIYOTDA STATISTIK TAHLILNING O'RNI

Davletova Dilnoza Nodir qizi

Muhammad Rizo Ogahiy nomidagi ijod

maktabi oliy toifali o'qituvchisi

E-mail: Dilnizad59@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada iqtisodiyotda statistik tahlilning o'rni, uning mohiyati va iqtisodiy jarayonlarni o'rganishdagi ahamiyati yoritilgan. Maqolada statistik usullarning iqtisodiy ko'rsatkichlarni tahlil qilish, baholash va prognozlashdagi roli ochib beriladi. Shuningdek, o'rtacha daromad va inflyatsiya darajasini hisoblash misollarida statistik yondashuvning amaliy qo'llanilishi ko'rsatilgan. Tadqiqot natijalari statistik tahlilning iqtisodiy qarorlar qabul qilishda muhim ahamiyatga ega ekanini tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar: statistika, iqtisodiyot, tahlil, foyda, o'rtacha qiymat, inflyatsiya, dividend, iqtisodiy ko'rsatkichlar.

Аннотация: В данной статье рассматривается роль статистического анализа в экономике, его сущность и значение в изучении экономических процессов. Раскрывается роль статистических методов в анализе, оценке и прогнозировании экономических показателей. Также показано практическое применение статистического подхода на примерах расчета среднего дохода и уровня инфляции. Результаты исследования подтверждают важность статистического анализа в принятии экономических решений.

Ключевые слова: статистика, экономика, анализ, прибыль, среднее значение, инфляция, дивиденды, экономические показатели.

Abstract: This article discusses the role of statistical analysis in economics, its essence and significance in the study of economic processes. The article reveals the role of statistical methods in the analysis, assessment and forecasting of economic indicators. Also, the practical application of the statistical approach is shown in the examples of calculating the average income and inflation rate. The results of the study confirm the importance of statistical analysis in making economic decisions.

Keywords: statistics, economics, analysis, profit, average value, inflation, dividend, economic indicators.

Kirish

Bugungi globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida iqtisodiy jarayonlarni chuqur tahlil qilish har qachongidan ham muhim bo'lib bormoqda. Iqtisodiy siyosatni shakllantirish, korxona faoliyatini baholash va investitsion qarorlar qabul qilishda aniq statistik ma'lumotlarga tayanish zarur. Shu sababli, statistik tahlil iqtisodiy tadqiqotlarning asosi, ilmiy yondashuvning eng muhim vositasiga aylanmoqda.

Statistik tahlil iqtisodiyotdagi jarayonlarni son jihatdan ifodalash, ularning o'zgarish tendensiyalarini aniqlash va rivojlanish qonuniyatlarini o'rganish imkonini beradi. Ayniqsa, davlat siyosatini ishlab chiqishda, budjetni rejalashtirishda va iqtisodiy ko'rsatkichlarni prognozlashda statistik yondashuv muhim o'rin tutadi.

Asosiy qism

Statistik tahlil — bu iqtisodiy hodisalar va jarayonlarni sonli ko'rsatkichlar orqali o'rganish va ulardan mantiqiy xulosalar chiqarish jarayonidir. U iqtisodiyotda ishonchli ma'lumotlarga asoslanib, faktlarni umumlashtirish, tahlil qilish va qarorlar qabul qilishni osonlashtiradi. Avvalo, iqtisodiy ko'rsatkichlarni o'lchashda statistik usullar muhim rol o'ynaydi. Masalan, yalpi ichki mahsulot (YaIM), milliy daromad, ishsizlik darajasi, inflyatsiya va boshqa mezonlar iqtisodiy holatni baholashda asosiy statistik ko'rsatkichlardir. Statistik tahlil ikki darajada olib boriladi:

- 1) Makroiqtisodiy tahlil – butun mamlakat yoki mintaqa iqtisodiyotini o'rganadi;
- 2) Mikroiqtisodiy tahlil – korxonalar, tarmoqlar yoki alohida xo'jalik subyektlarini o'rganadi.

Statistik tahlil iqtisodiy siyosatni shakllantirishda, soliqlarni belgilashda, byudjet siyosatini yuritishda, investitsiya loyihalarini tahlil qilishda va bozor sharoitlarini baholashda keng qo'llaniladi. Raqamli iqtisodiyot davrida esa statistik tahlil yangi bosqichga ko'tarildi — “Big Data”, sun'iy intellekt va modellash texnologiyalari statistik usullarni yanada samarali qo'llash imkonini bermoqda.

Amaliy masalalar

1. 1-masala. O'rtacha oylik daromadni aniqlash

Bir firmada 5 nafar xodimning oylik daromadlari quyidagicha (ming soʻmda): 3 200, 2 800, 4 000, 3 600, 2 400. Firma xodimlarining oʻrtacha oylik daromadini toping. Yechim:

$$\bar{x} = (\sum x_i) / n = (3200 + 2800 + 4000 + 3600 + 2400) / 5 = 16000 / 5 = 3200.$$

Demak, oʻrtacha oylik daromad 3 200 ming soʻmni tashkil etadi.

2. 2-masala. Inflyatsiya darajasini aniqlash

Isteʼmol narxlar indeksi (CPI) 2024 yilda 110 foiz, 2025 yilda esa 118 foizni tashkil qilgan. Yillik inflyatsiya darajasi quyidagi formula orqali aniqlanadi:
$$I = ((CPI_2 - CPI_1) / CPI_1) \times 100 = ((118 - 110) / 110) \times 100 = 7.27\%.$$

Demak, yillik inflyatsiya darajasi 7,27% ni tashkil etadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, statistik tahlil iqtisodiyotning ajralmas qismi boʻlib, u iqtisodiy jarayonlarni aniq baholash, samaradorlikni oʻlchash va asosli qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Statistik tahlil yordamida iqtisodiy muammolarni chuqur tahlil qilib, kelajakdagi rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish mumkin.

Zamonaviy iqtisodiy siyosatning muvaffaqiyati aynan toʻgʻri statistik maʼlumotlar va tahlil natijalariga tayanadi. Shu bois, statistik tahlilni oʻrganish va uni amaliyotda qoʻllash har bir iqtisodchi uchun zarur bilim va koʻnikmadir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov, A. (2021). Iqtisodiy tahlil va statistika asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
2. Abdurahmonov, Q., & Joʻrayev, S. (2020). Statistika: nazariya va amaliyot. Toshkent: TDIU nashriyoti.
3. Oʻzbekiston Respublikasi Davlat statistika qoʻmitasi rasmiy sayti — <https://stat.uz>
4. Gujarati, D. N. (2015). Basic Econometrics. McGraw-Hill Education.
5. Mankiw, N. G. (2021). Principles of Economics. Cengage Learning.
6. Niyozmetov, D. (2024). Raqamli iqtisodiyot sharoitida Tijorat banklarning qimmatli qogʻozlar bozoridagi faoliyati istiqbollari. YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT, 2(10).

7. Begishev, I., Shutova, A., Niyozmetov, D., Kiiko, D., & Gilmanov, R. (2025, April). Humans and Robots: Transformations of Professional Communication in the Digital Era. In 2025 Communication Strategies in Digital Society Seminar (ComSDS) (pp. 144-148). IEEE.
8. Niyozmetov, D. (2025, January). FOREIGN EXPERIENCE OF COMMERCIAL BANKS IN THE SECURITIES MARKET. In International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies (Vol. 13, pp. 59-60).
9. Niyozmetov, D. (2024). ACTIVITIES AND SPECIFICS OF COMMERCIAL BANKS IN THE SECURITIES MARKET. In International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies (Vol. 11, pp. 57-58).
10. Ниязметов, Д. (2024). ПРОБЛЕМЫ БАНКОВ С ОПЕРАЦИЯМИ НА РЫНКЕ ЦЕННЫХ БУМАГ И ПУТИ ИХ ПРЕОДОЛЕНИЯ. Экономическое развитие и анализ, 2(10), 159-165.
11. Niyozmetov, D. (2024). ACTIVITIES AND SPECIFICS OF COMMERCIAL BANKS IN THE SECURITIES MARKET. In International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies (Vol. 11, pp. 57-58).
12. Niyozmetov, D. R. (2023). THE WAYS OF ASSESSING COMPETITION BETWEEN COMMERCIAL BANKS. International Journal Of Management And Economics Fundamental, 3(09), 45-50.